

УДК 378:80–057.875

Ольга Захарчук-Дуке

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПІДРУЧНИКИ НОВОГО ПОКОЛІННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглянуто основні погляди на підручник, посібник, навчально-методичний комплекс (НМК) нового покоління для студентів-філологів. Висвітлено перевагу роботи з підручниками, створеними авторськими колективами для студентів. Окреслено зміну форм проведення занять у зв'язку з використанням електронного навчально-методичного комплексу, до складу якого входять: мультимедійні презентації, електронні тестові завдання, портфоліо, аудіозаписи, відеоролики, електронний словник та ін.

Ключові слова: підручник, посібник, навчально-методичний комплекс, вікі-технології.

Навчання у вищій школі за останні роки зазнало динамічних змін, що пов'язано з євроінтеграцією освіти, Болонським процесом, зростанням значення інформаційно-комунікаційних технологій, мережі Інтернет у навчальному процесі, значні зміни варто пов'язувати зі збільшенням часу та зростанням значення самостійної роботи. Тому логічно, що все частіше лунають думки про створення підручників та посібників нового покоління, які б відповідали сучасним вимогам та очікуванням, дозволяли б забезпечити результативність в умовах скорочення аудиторних годин.

Зацівленість дидактів проблемами підручникотворення не є новою, на необхідності наукової розробки теорії підручника наголошували ще К. Ушинський, В. Даль, М. Корф, Г. Ващенко та інші видатні педагоги. Суттєві зрушення у цьому напрямі варто пов'язувати з тим, що у середині 70-х років на рівнях Академії наук та Академії педагогічних наук почалося обговорення проблем підручникотворення (роботи В. Безпалька, І. Бім), на початку 80-х років ХХ століття науковий пошук у цьому напрямі суттєво активізувався (А. Арутюнова, Л. Трушиної, М. Вятютнева). Пізніше з'явилися нові дослідження, що присвячені теорії підручника (роботи А. Арутюнова, В. Безпалька, С. Береснева, Н. Бориско, І. Данилович, Н. Демченко, Л. Хоменко, Л. Яценко, Р. Buhlmann, A. Fearn). Питання критеріїв, оцінки та аналізу НМК/підручників вивчається багатьма вченими (А. Арутюнов, О. Афанасьєва, І. Бім, Н. Бориско, М. Вятютнев, М. Якушев, R. Ammer та ін.). У 90-х рр. ХХ ст. почалася практична необхідність формування нового покоління навчальних видань (О. Лебедев, Б. Віліс та ін.), шляхи пошуку та визначення «сучасного підручника» висвітлено в працях (С. Вашуленка, А. Гривка, Н. Іщука, О. Караман,

С. Карамана, О. Карпенко, І. Ключковської, В. Тихоші, Т. Точиліної, Н. Ушакова та ін.).

Метою даної статі є висвітлення основних поглядів на сучасний підручник, навчально-методичний комплекс; обґрунтування особливостей використання електронного навчально-методичного комплексу.

Хоча питанням підручникотворення присвячена значна кількість досліджень, більшість з них стосується шкільного підручникотворення, а пошук шляхів створення сучасної навчальної літератури для студентів вищої школи є, наразі, не достатньо розкритим, але надзвичайно актуальним і своєчасним.

Підручник, посібник залишаються необхідними засобами навчання. Підручник – це книга або інший носій інформації, який є засобом для засвоєння змісту освіти й містить систематизований навчальний матеріал, передбачений навчальною програмою з певного предмета. У підручнику відбиваються всі компоненти змісту освіти, які мають спрямовувати учнів на навчально-інформаційну, репродуктивну, творчу, емоційно-ціннісну, комунікативну, оцінну діяльність [13, с. 54].

«Сучасний підручник чи посібник для вищої школи має представляти матеріал для викладання та самостійного опрацювання, відповідно упорядкований за допомогою описів та пояснень, наочних схем, графіків, таблиць» [4, с. 117]. Студент повинен звертатися до посібника з метою повторення матеріалу, самостійної позааудиторної роботи, «посібник має бути одночасно стабільним і мобільним» [10].

Все більшої актуальності набуває розробка навчально-методичних комплексів (НМК). Так Т. Точиліна визначає, що навчально-методичний комплекс – це певна, чітко визначена сукупність навчально-методичних документів, що являють собою модель освітнього процесу, яка згодом буде реалізована на практиці [12].

Я. Камбалова під «навчально-методичним комплексом» розуміє «створену одним авторським колективом закриту систему друкованих навчальних видань з конкретного предмету, об'єднаних концептуально, структурно, змістовно, використання якої забезпечує досягнення освітніх результатів, передбачених Державним стандартом освіти та навчальною програмою, за умов оптимальної реалізації дидактичних можливостей кожного зі структурних компонентів...» [7].

Нам імпонує ця думка і традиційною є робота зі студентами за підручниками, створеними авторським колективом («СУЛМ. Розділ фонетика» С. Караман, О. Караман; «СУЛМ синтаксис» С. Караман, О. Караман, Н. Дика; «Вступ до спеціальності» В. Огнев'юк, С. Караман та ін.), – це дає змогу визначити доцільність тих чи інших завдань, врахувати потреби та очікування студентів, налаштовує на відкритий діалог, стимулює до застосування різних педагогічних технологій. Подальшу реалізацію вбачаємо у створенні авторським колективом НМК, що

сприятиме розвитку наукової школи, а оскільки модернізація освіти вимагає дослідження й використання всіх потенційних можливостей для поліпшення якості навчання, ми плануємо розробку електронного НМК з мовних дисциплін для студентів-філологів.

Звичайно, форми проведення занять під час використання електронного навчально-методичного комплексу зазнають змін:

- модернізації зазнають лекції – викладач у процесі лекції може використовувати мультимедійні презентації, які тезисно висвітлюють тему, включають формули, схеми, гіперпосилання, статичні та динамічні зображення об'єктів, які вивчаються;
- студенти до початку лекції можуть отримати опорні конспекти, які являють собою комплект слайдів презентацій, роздрукованих таким чином, щоб сторінка містила кілька слайдів та поле для заміток. Такі конспекти дозволяють студентові зосередитися на демонстрації презентацій, не витрачаючи часу на копіювання зображень [7].
- на практичних та семінарських заняттях доречно використовувати електронні тестові завдання, – це сприяє швидкому темпові роботи та отримання об'єктивного миттєвого результату.
- у роботі з філологами вважаємо доцільним застосування аудіо та відео технологій з метою аналізу мовних помилок, чи мовних зразків.
- оскільки, сучасний НМК – це відкрита система, то варто залучати до їх наповнення студентів (створення ними презентацій, портфоліо, відеороликів та ін.), – це зацікавлює, стимулює реалізацію ідей, демонструє власне бачення, надає ваги, з пасивного користувача перетворює на активних учасників, співавторів.
- нового вектору заняття набуває з залучення до роботи вікі-технологій. У 2011 р. Вікі-портал було започатковано у Київському університеті імені Бориса Грінченка (<http://wiki.kmpu.edu.ua>). Першим проектом Вікі-порталу став «Словар української мови» Бориса Грінченка (<http://wiki.kmpu.edu.ua>) (див. Рис. 1).

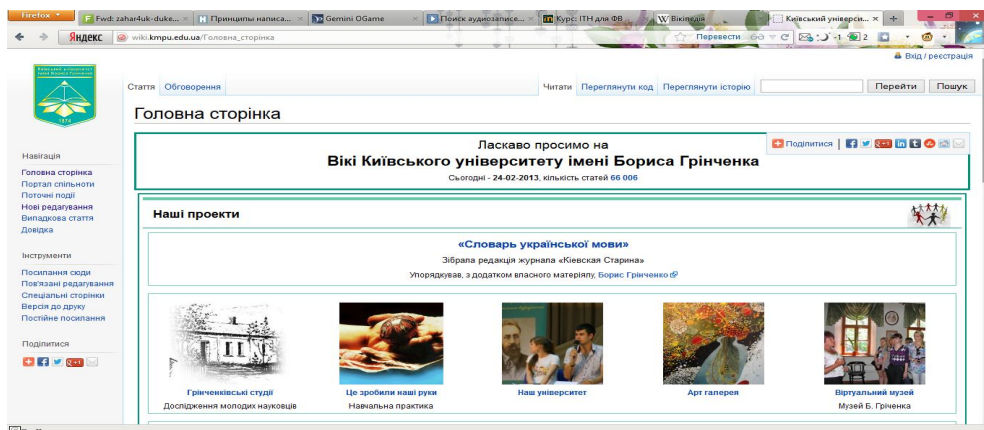

Рис. 1

Студенти активно працюють зі словником на філологічних дисциплінах, зокрема:

– Сучасна українська літературна мова (розділ «Морфологія»). Словник дає змогу на заняттях проаналізувати наявні слова з огляду на приналежність до частин мови, подати категорії частини мови, (наприклад, категорії роду, числа, відмінка для іменників). Простежити, слів якої частини мови найбільше, провести діагностику щодо сучасної роботи зі словником за питаннями: Які слова переглядаються найчастіше? Які слова (із зазначенням частини мови) заповнювались у першу чергу? та ін.

– Сучасна українська літературна мова (розділ «Синтаксис»), Стилїстика, Історична граматика. На цих заняттях можливо добирати прозові фрагменти, поезії з уживанням слова, над яким працюють укладачі електронної версії, тексти, добирати письменників різних періодів, це дасть можливість для стилістичного аналізу, можливість простежити зміни в правописі слова, з'ясувати, який історичний процес покладено в основу зміни. Є можливість додавати слова, які відсутні в словнику, дослідити з яких причин немає певних слів.

– Культура усного та писемного мовлення, орфоепічний тренінг. Варто зосередити свою увагу на роботі з аудіо- та відеоматеріалами. Аудіозаписи з літературною та діалектною вимовою слів, аудіо- та відеозаписи виконання поезій майстрами слова, презентації авторського виконання сучасних творів, записи зі студентським виконанням.

Це дає можливість: розвивати культури мовлення студентів на кращих зразках, аналізувати власне мовлення з огляду на дотримання норм культури усного та писемного мовлення. Застосування аудіо- та відеофрагментів поліпшує сприйняття матеріалу, активізуючи не тільки зорові, але і слухові центри головного мозку (За даними ЮНЕСКО, при аудіо сприйнятті засвоюється тільки 12 % інформації, при візуальному – близько 25 %, а при аудіовізуальному – до 65 % сприйнятої інформації); працювати зі словником людям з обмеженими можливостями (завдяки аудіозаписам, словник можна «слухати» людям з проблемами зору). Оскільки, електронна версія «Словаря української мови» Бориса Грінченка – зовнішній ресурс, то до роботи з ним можуть долучатися усі зареєстровані користувачі, кожен із яких має можливість відобразити власні ідеї, виступити в ролі повноцінного співавтора.

Завдяки мережі Інтернет у майбутніх філологів з'явилися можливості спілкування [9, с. 122]: 1) з іншими користувачами; 2) з групами користувачів через дискусійні списки; 3) в режимі реального часу за допомогою спеціального програмного забезпечення; 4) у форматі відеоконференції, що дає змогу обмінюватися інформацією і спільно обробляти її в інтерактивному режимі.

Вважаємо, що використання електронних НМК – є доцільним і

перспективним. На нашу думку, основним засобом навчання все ж таки має залишатися підручник чи посібник, який буде доповнюватися електронними лекціями, зошитами, тестами, аудіо та відео матеріалами, гіпертекстами, посиланнями – це і дасть змогу НМК бути сучасним, мобільним, цікавим для студентів.

Узагальнені результати дозволили сформулювати подальші дослідницькі завдання щодо подальшого вивчення проблеми та створення сучасного НМК. А оскільки електронна версія «Словаря української мови» Бориса Грінченка – зовнішній ресурс і до роботи з ним можуть долучатися усі зареєстровані користувачі, кожен із яких має можливість відобразити власні ідеї, виступити в ролі повноцінного співавтора, – це розширює можливості роботи з сучасним НМК, стає поштовхом для нових ідеї, сучасних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вашуленко С. М. Розвиток мовлення і мислення молодших школярів / С. М. Вашуленко // Розвиток мислення молодших школярів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава : ПОПОПП, 1996. – 208 с.
2. Закон України «Про національну програму інформатизації»: за станом на 10 липня 2002 р. – Офіц. вид. – К. : Парламентське видавництво, 2002. – 20 с.
3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 р. № 433-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.in.gov.ua/index.php.lang=ua.get=55law_id=24.
4. Зотова-Садило О. Сучасні підходи до створення навчальної літератури для студентів економічних спеціальностей / О. Зотова-Садило // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – 2010. – Вип. 88.
5. Караман С. Технологія створення підручників та посібників для поглибленого вивчення української мови в гімназії / С. Караман, В. Тихоша // Дивослово. – 2001. – № 4.
6. Камбалова Я. М. Методика створення шкільних навчально-методичних комплектів з всесвітньої історії в основній школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Камбалова Яніна Миколаївна. – К., 2009. – 220 с.
7. Карпенко О. О. Трансформація навчальної книги в умовах інформатизації вищої освіти : дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Карпенко Олена Олексіївна. – Х., 2005. – 235 с.
8. Колмогоров А. Н. Некоторые соображения о структуре учебников математики / А. Н. Колмогоров // Проблемы школьного ученика. – М. : Просвещение, 1975. – Вып. 3.
9. Маловичко Є. А. Використання мережі Інтернет для формування

- професійної комунікативної компетентності майбутніх інженерів у вищому навчальному технічному закладі / Є. Маловичко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – 2011. – № 9(191).
10. Подласый И. П. Педагогика: 100 вопросов – 100 ответов : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / И. Подласый. – М. : Изд-во ВЛАДОС-Пресс, 2004. – 365 с.
  11. Проблеми шкільного і вузівського підручника : зб. наук. праць / наук. ред. В. С. Білецький, В. В. Оліфіренко. – Донецьк : Український культурологічний центр, 2001. – Вип. 1. – 115 с.
  12. Точиліна Т. М. Науково-теоретичні засади створення навчально-методичного комплексу з курсу загальної фізики для Вищих технічних навчальних закладів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Точиліна Тетяна Миолаївна. – К., 2006. – 220 с.
  13. Трубачева С. Е. Роль шкільного підручника у формуванні загально-навчальних компетентностей учнів / С. Трубачева // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. – К. : Пед. думка, 2009. – Вип. 9.